

ventate mea, sive a pueritia mea, quod significat vox hebraica. Poterat etiam vere dicere ab infantia mea, vel a natalitate mea: quod præsepe et spelunca Bethlehemitica, et in Ægyptum fuga, exiliumque testantur. « Exaltatus autem » in cruce tanquam in solio regni, habens super caput titulum scriptum: « Jesus Nazarenus Rex Judæorum, » Joan. XIX, « humiliatus sum, » usque ad mortem, « et conturbatus » ob cecitatem et ruinam populi mei. Vel, exaltatus autem a populis clamantibus, et dicentibus: « Benedictus qui venit Rex in nomine Domini, » ut habetur Luc. XIX; vel: « Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel, » ut dicitur Joan. XII, humiliatus ea de causa usque ad flagella et mortem crucis, et conturbatus sum videns cecitatem populi mei. In hebræo, pro *exaltatus autem humiliatus sum*, habetur ex versione S. Hieronymi: *Portavi furorem tuum*. Sed Septuaginta Interpretes aliter acceperunt verbum ambiguum *תָּנַחַם*; nam et *portare*, et *exaltare*, vel *exaltari* significat. Itaque S. Hieronymus unam significationem, aliam Septuaginta Interpretes secuti sunt. Vocem autem *תָּנַחַם*, *furorem tuum*, Septuaginta legisse videntur *תָּנַחַם*, a verbo *תָּנַחַם*, quod *humilitari et deprecari* significat.

17. IN ME TRANSIERUNT IRÆ TUE, ET TERRORS TUI CONTURBAYERUNT ME.

Reddit causam cur exaltatus humiliatus sit: quia videlicet ira Dei in peccata multa et multiplicia totius generis humani, in ipsum Christum transierunt: nam « propter scelus populi sui percussit eum Deus, » ut ait Isaias cap. LXIII. « Et ipse (ut S. Petrus ait in I Epist. II) peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. » « In me, inquit, transierunt iræ tue, » que super iniquos casuræ erant; « et terrores tui, » quibus iniqui percipiendi erant; « conturbaverunt me; » inde est enim, quod in horto cœpit pavere, et lædere, et

mœstus esse, quia terrores Dei conturbabant eum, ut qui peccata totius mundi expiaturus, divinæ justitiæ satisfactorus erat.

18. CIRCUMDERUNT ME SICUT AQUA TOTA DIE, CIRCUMDERUNT ME SIMUL.

Declarat iram illam et terrores Dei fuisse instar maris deglutientis et absorbentis hominem, quod supra breviter dixerat: « Repleta est malis anima mea. » Circumderunt me torrentes tui, sicut aqua tota die, » id est, undique, et semper me opprimebant et absorbent. Idem repetit, dicens: « Circumderunt me simul, » ubi in hebræo est aliud verbum, יָקַדְדוּ, sed idem significans.

19. ELONGASTI A ME AMICUM ET PROXIMUM, ET NOTOS MEOS A MISERIA.

Hoc denique ad curralum malorum accedebat, quod solus calicem illum amarum bibere opus illi erat, nullo participare, et socio tante calamitatis. « Elongasti, » inquit, tempore passionis, « a me amicum et proximum, » Judam videlicet, qui longissime ab illo recessit factus proditor, et hostis ex amico et proximo. « Et omnes notos, » Apostolos videlicet, elongasti « a miseria » mea: nam « relicto eo omnes fugerunt, » Matth. XXVI. Et quamvis postea mulieres et Joannes accesserint, illi non dolorem minuebant, sed agebant. Vere enim apud Isaiam loquitur Dominus: « Torcular calcavi solas, et de genibus non est vir mecum; circumspexi, et non erat auxiliator; quæsi vi, et non fuit, qui adjuvaret, » Isai. LXIII. In hebræo, pro *a miseria*, habetur *מִכְרָת*, id est, *a tenebris*: sed idem est sensus, tenebræ siquidem miseriam significant, ut lux prosperitatem. S. Augustinus a vers. 15 usque in finem exponit omnia de corpore Christi, quod est Ecclesia, non de ipso Christo in se.

PSALMUS LXXXIX

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. *Intellectus Ethan Ezraite.*

2. Misericordias Domini in æternum cantabo. In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis: præparabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum elertis meis, juravi David servo meo: 5. Usque in æternum præparabo semen tuum.

Et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.

V. s. II. — *Eruditio Ethan Ezraite.*

Misericordias Domini in æternum [*h. sæculum*] cantabo: in generationem et generationem annuntiabo [*h. motescam*] veritatem tuam in ore meo.

Quia dixi, sempiterna [*h. sæculum*] misericordia ædificabitur; cœlos fundabis, et veritas tua in eis.

Percussi fœdus cum electo meo: juravi David servo meo:

Usque in æternum stabiliam semen tuum, et ædificabo in generatione et generatione thronum tuum. SEMPER.

6. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino: similis erit Deo in filiis Dei?

8. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum, quæ similis tibi? potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum: in brachio virtutis tue dispersisti inimicos tuos.

12. Tui sunt cœli, et tua est terra, orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti.

13. Aquilonem et mare tu creasti; Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt.

14. Tuum brachium cum potentia firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua:

15. Justitia et iudicium præparatio sedis tue: misericordia et veritas præcedent faciem tuam.

16. Beatus populus, qui scit jubilationem! Domine, in lumine vultus tui ambulabunt.

17. Et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es: et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est assumptio nostra, et sancti Israel regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti: Posui adiutorium in potente; et exaltavi electum de plebe mea.

21. Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam a facie ipsius inimicos ejus, et odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et [al. tac. et] confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quis enim in nube [al. nubibus] æquabitur Domino? assimilabitur Domino in [al. de] filiis Dei?

Deus inclutus [h. robustus] in arcæo sanctorum nimio, et terribilis in cunctis qui circa eum [h. super omnes qui in circuitu ejus] sunt.

Domine Deus exercituum, quis similis tibi, fortissime Domine? et veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbiæ maris, et elationes gurgitum ejus tu comprimis [h. magnificas].

Tu confregisti quasi vulneratum superbum: in brachio fortitudinis tue dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, et tua est terra: orbem et plenitudinem ejus tu fundasti ea.

Aquilonem et dexteram tu creasti: Thabor et Hermon nomen tuum laudabunt.

Tuum [h. Tibi] brachium cum fortitudine: roboretur manus tua, et exaltetur dextera tua.

Justitia et iudicium firmamentum throni tui: misericordia et veritas præcedent faciem tuam.

Beatus populus qui novit jubulum! Domine, in lumine vultus tui ambulabunt.

In nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur.

Quia gloria fortitudinis eorum tu es, et in voluntate [al. misericordia] tua elevabis cornu nostrum.

Quia a Domino est protectio nostra [h. protectore nostro], et a sancto Israel rege nostro.

Tunc locutus es per visionem sanctis [h. misericordiis] tuis, et dixisti: posui adiutorium super robustum, exaltavi electum de populo.

Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

Cum quo manus mea firma erit, et brachium meum roborabit eum.

Non decipiet inimicus eum, et filius iniquitatis non affliget eum.

Sed concidam ante faciem ejus hostes illius: et qui eum oderunt, percutiam [h. fulminabo].

Veritas autem mea et misericordia mea [al. add. erit] cum eo, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, et susceptor salutis meae.

28. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terra.

29. In æternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint ;

32. Si iustitias meas prolaraverint, et mandata mea non custodierint :

33. Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non desperam ab eo, neque nocebo in veritate mea.

35. Neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo : si David mentiar :

37. Semen ejus in æternum manebit. 38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo ; et sicut luna perfecta in æternum, et testis in caelo fidelis.

39. Tu vero repulisti et despexisti : distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui : profanasti in terra sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus : posuisti firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transcentes viam : factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum : lætificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello.

45. Destruxisti eum ab emundatione, et sedem ejus in terram collisisti.

46. Minorasti dies temporis ejus ; perdidisti eum confusione.

47. Usquequo, Domine, avertis in finem : exardescet sicut ignis ira tua ?

48. Memorare quæ mea substantia : numquid enim vane constituisti omnes filios hominum ?

49. Quis est homo, qui vivat, et non vi-

Et ponam in mari manum ejus : et in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, pater meus es tu, Deus meus, et fortitudo salutis meae.

Ego autem primogenitum ponam [h. *dabo*] eum, excelsum [al. et *excelsum*] regibus terra.

In æternum [h. *sæculum*] custodiam ei misericordiam meam, et pactum meum fidele ei.

Et ponam perpetuum semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli.

Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint ;

Si caeremonias meas profanaverint, et præcepta mea non custodierint :

Visitabo in virga scelerata [h. *scelus*] eorum, et in plagis iniquitates [al. *iniquitatem*] eorum.

Misericordiam autem meam non auferam ab eo, nec mentiar in veritate mea.

Non violabo pactum meum, et quod egressum est de labiis meis, non mutabo.

Semel juravi in sancto meo, ne [h. *si*] David mentiar.

Semen ejus in æternum [h. *sæculum*] erit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo [h. *coram me*],

Sicut luna stabilietur in æternum [h. *sæculum*], et testis in caelo [h. *nube*] fidelis. SEMPER.

Tu autem repulisti, et projecisti : iratus es adversus Christum tuum.

Attenuasti pactum servi tui : profanasti in terra diadema ejus.

Dissipasti [h. *disruptisti*] omnes macerias [h. *sepes*] ejus : posuisti munitiones ejus pavorem.

Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam, factus est opprobrium vicinis suis.

Elevasti dexteram hostium ejus : lætificasti omnes inimicos illius.

Nam et avertisti robur gladii ejus, et non sublevasti eum in prælio.

Quiescere [h. *deficere*] fecisti munditiam ejus, et thronum illius in terra [al. *terram*] detraxisti.

Abbreviasti dies adolescentiæ ejus : speruisti eum ignominia. SEMPER.

Usquequo, Domine, absconderis in finem : succendetur quasi ignis indignatio tua ?

Memento mei de profundo : alioquin quare frustra creasti filios hominum ?

Quis est vir, qui vivat, et non videat mor-

debit mortem, eruet animam suam de manu inferi ?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tua ?

51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo), multarum gentium :

52. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat.

sem : salvans animam suam de manu inferi ! SEMPER.

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ [h. *prisca*], Domine, quas jurasti David in veritate tua ?

Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum, portavi in sinu meo omnes iniquitates populorum.

Quibus exprobraverunt inimici tui, Domine, quibus exprobraverunt vestigia Christi tui.

Benedictus Dominus in sempiternum [h. *sæculum*] : amen et amen.

Argumentum. — Vid. notata Ps. LXXXVIII, vers. 1. Preces anxie pro conservatione regni Davidici, jam penitus afflicti, que nituntur promissione facta Davidi a Nathane, II Sam vii. Primum quidem promissio hæc enarratur (vers. 2-5) ; deinde, ne dubitetur, posse Deum et velle facere quod promiserat, celebratur potentia et clementia ejus (vers. 6-19) ; evoluitur divina promissio (vers. 20-28) ; ab ista promissione longe recedit præsens status (vers. 29-46) ; utinam quod Davidi est pollicitus Jova, præset (vers. 47-52) ! Hinc strophæ quinque. De tempore et occasione vide quæ adnotavimus Ps. LXXXVIII, vers. 1.

1. Carmen Ethanis, Esrachitæ.

2. Misericordias (beneficia) Jovæ perpetuo canam, in omnes ætates notam faciam fidem tuam ore meo.

3. Nam dico (vel dixi) : « In æternum gratia tua est edificata, in cælis firmasti fidem tuam. »

4. « Percussi foedus cum electo meo, juravi Davidi servo meo :

5. Usque in æternum firmabo semen tuum, et edificabo in omnes ætates solium tuum. »

6. Et laudant cæli (cœlites) mirabilia tua, Jova, atque fidem tuam in cœtu sanctorum (angelorum).

7. Nam quis in nubibus (cælo) par est Jovæ ? Quis similis est Jovæ inter filios hominum ?

8. Deus terribilis est in consessu sanctorum (angelorum) valde, et timendus super (magis quam) omnes (angeli) circum eum.

9. Jova, Deus exercituum, Quis est sicut tu potens, Jova ? et fides tua circum te est.

10. Tu dominaris in elationem maris ; cum sese efferunt fluctus ejus, tu eos compescis.

11. Tu contrivisti, ut fossos vulneribus aliquem, Ægyptum, brachio tuo robusto dispersisti hostes tuos.

12. Tibi sunt cæli, et tibi terra ; orbis et quidquid eum implet, tu fundasti ea.

13. Aquilo et dextera (meridies), tu creasti ea ; Thabor et Hermon (occidens et oriens) jubilant in nomine tuo.

14. Tibi est brachium cum fortitudine (forte);
robusta est manus tua, excelsa dextera tua.
15. Jus et justitia *sunt* fundamentum solii tui,
gratia et fides præcedunt faciem tuam (ut satellites).
16. Beatus populus, qui scit tubæ clangorem,
o Jova, qui in lumine vultus tui ambulat!
17. Propter nomen tuum exsultant quotidie,
et propter justitiam tuam se eferunt.
18. Nam decus roboris eorum tu es,
et clementia tua effers cornu nostrum.
19. Nam Jovæ est clypeus noster,
et Sancti Israelis rex noster.
20. Tunc locutus es in visione (revelatione) ad pium tuum,
et dixisti: Posui auxilium in heroe,
extuli juvenem a populo.
21. Inveni Davidem, servum meum,
oleo sancto meo unxi eum:
22. Quocum manus mea firma erit,
et quem brachium meum roborabit.
23. Non inopinantem opprimit hostis eum,
et filius iniquitatis non affliget eum.
24. Et contundam coram eo adversarios ejus,
et osores ejus percitiam.
25. Et fides mea et gratia mea cum illo erit,
et per nomen meum elevabitur cornu ejus.
26. Et ponam in mari manum ejus,
et in fluviis dexteram ejus.
27. Ipse vocabit me: « Pater meus es tu,
Deus meus et petra salutis meæ. »
28. Imo ego primogenitum faciam illum,
Altissimum super reges terræ.
29. In æternum servabo illi gratiam meam,
et fœdus meum firmum erit ei.
30. Et faciam æternitatem (æternum) semen ejus,
et solium ejus sicut dies cœlorum.
31. Si reliquerint filii (posteri) ejus legem meam,
et in iuribus meis non ambulaverint;
32. Si mandata mea violaverint,
et jussa mea non servaverint:
33. Tunc visitabo (puniam) virga delictum eorum,
et plagis iniquitatem eorum;
34. Sed gratiam meam non rumpam ab eo (populo),
nec frangam fidem meam;
35. Non violabo fœdus meum,
et quod egressum est de labiis meis non mutabo;
36. Semel juravi per sanctitatem meam (me):

- « Si (haudquaquam) Davidi mentiar!
37. Semen ejus in æternum erit,
et solium ejus sicut sol coram me.
38. Sicut luna constabit in æternum,
et testis in nubibus est fidus (puta Deus). »
39. Et tamen tu dedignaris, et rejicis!
succenses adversus verbum tuum!
40. Evertisti (vel *rejecisti*) fœdus servi tui,
profanasti ad solum *prosternens* coronam ejus:
41. Destruixisti omnes muros ejus,
fecisti munimenta ejus ruinas.
42. Prædantur eum omnes transeuntes in via,
factum est probrum vicinis suis.
43. Elevas dexteram oppressorum ejus,
lætitia afficis omnes hostes ejus.
44. Atque retrorsum vertis aciem gladii ejus,
nec consistere facis eum in bello.
45. Desinere facis de splendore ejus,
et solium ejus ad terram dejicis.
46. Abbrevias dies juventutis ejus,
operis eum confusione.
47. Quousque, Jova, occultabis te in finem,
ardebit instar ignis ira tua?
48. Memento, ego quid avi sim,
quam vane creaveris omnes filios hominis.
49. Quis vir vivit, et non videbit mortem,
eripit animam suam e manu orci?
50. Ubinam sunt beneficia tua pristina, Domine,
quæ jurasti Davidi per fidem tuam?
51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum;
memor esto ferre me in sinu meo omnes hos multos populos.
52. *Memor esto*, quod exprobrant hostes tui, Jova,
quod exprobrant vestigia (gall. *démarches*) uncti tui.
53. Benedictus sit Dominus in æternum!
Amen! Amen!

NOTE.

Vers. 2. *Canam*, canere volo. — Vers. 3. Misericordia Dei comparatur edificio bene fundato (Hengstenberg, cui semper aliquid addi potest), illius autem veritas celo, quod a firmitate Homero est *χρῆμα*. *Proprie, cæli* (nominat. absol.)... *tuam in eis*. — Vers. 4-5. Subjiciuntur verba Jovæ sperantis cum Davide iniri (II Sam. vii, 12 *et seq.*) mentionem facientis. — Vers. 6. Quæ promissa respiciens vates Dæ jam celebrat potentiam, justitiam, etc. *Mirabilia* in gratiam cultorum tuorum patrata. — Vers. 9. *Cœnum de us* (mi parte, i. e. non nisi fidus, totus fidus est. — Vers. 11. *אין* nonnulli cum lxx, Vulg. Syr. appellativo *insolentia*, insolentum significatu acceptum volunt. — Vers. 16. *Clangorem*, quo ad festa Jovæ celebranda convocantur, i. e. qui Jovam colit. *Lumen vultus Jovæ* de gratia et benignitate ejus usurpat: id est, 6-

Angelus Gabriel *Iac. 1*: « Dabit ei Dominus Deus sedem Davidis patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis. » Neque possunt haec intelligi de regno temporali, quod jamdudum eversum est, sed de regno spirituali et sempiterno, in quo Judaei valde hallucinantur, et errant expectantes Messiam, qui Hierosolymis temporaliter regnet. In hebraeo legitur in singulari, *electo meo*; sed Septuaginta verterunt in numero multitudinis, *electis meis*: nam populus electus per utrumque numerum significari potest. In eodem hebraico codice legitur, *pepigi pactum*, pro quo nos habemus: *Disposui testamentum*. Sed Septuaginta plerumque *pactum* testamentum vocant. Vulgatus quoque Interpres, lib. *I Machab.* cap. *1*, scribit: « Disponamus testamentum in gentibus, » quod nihil aliud est, nisi pactum faciamus cum gentibus.

6. CONFITEBUNTUR CELI MIRABILIA TUA, DOMINE; ET ENIM VERITATEM IN ECCLESIA SANCTORUM.

Exposita summa promissionis Dei, antequam fusus illam explicet, excurrit in laudes ejusdem Dei, ut offerat sacrificium gratiarum actionis: ac primum S. David, videns se non esse idoneum ad agendas gratias pro tanto beneficio, dicit Angelos in caelo Deum laudaturos, gratiasque acturos. « Confitebuntur, inquit, caeli mirabilia tua, » id est, ego par non sum tantae laudi, quanta pro hac re tibi debetur, sed « confitebuntur, » id est, laudabunt « caeli, » id est, Angeli habitantes in caelis, « mirabilia tua, » id est, admirabilem misericordiam tuam: « etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum, » id est, confitebuntur etiam laudes veritatis et fidelitatis tuae in caelo sanctorum Angelorum, qui tibi innumerabiles semper assistunt. Illi enim melius noverunt magnitudinem misericordiae, quae in aeternum aedificatur in caelis, quam nos, qui in terra jacemus. Illud, *etenim*, non est particula rationalis hoc loco, sed conjunctiva, idem valens, quod et, *vel etiam*: nam in hebraeo est *q̄n aph*, quod significat *etiam*.

7. QUONIAM QUIS IN NUBIBUS EQUARITUR DOMINO: SIMILIS ERIT DEO IN FILIIS DEI?

Probat Angelos non recusatos officium laudandi Deum, quoniam sunt ipso Deo longe inferiores. « Quoniam, inquit, quis in nubibus aequabitur Domino? » id est, quis eorum, qui super nubes caeli degunt, « aequabitur Domino? » quasi dicat: Nullus celsitum conditori caeli aequalis est, omnes subjecti, omnes servi; ac deinde idipsum repetit, dicens: « Similis erit Deo in filiis Dei? » id est, quis ex filiis Dei, quales Angeli sancti qui cum sint filii Dei, consequenter etiam Dii sunt, « similis erit, » similitudine aequalitatis, ipsi vero Deo, qui Deus est per naturam, non per gratiam; per essentiam, non per participationem? *filium, in nubibus*, idem est ac si dictum

fuisse, *in caelo*. Vox enim hebraica utrumque significat; et tum Septuaginta, tum S. Hieronymus eandem vocem hebraicam *q̄n* hic vertunt *nubes*. et paulo infra verterunt *caelum*, ubi dicitur: « Et testis in caelo fidelis. » Itaque non significat hoc loco, quod Angeli proprie sint in nubibus, sed quod sint in caelo. Nubes enim pro caelo ponuntur. S. Augustinus existimavit sensum esse, nullam ex nubibus equari posse Deo; et quia videbatur nimis humilis esse comparatio nubium ad Deum, per nubes significari voluit praedicatorum; per Dominum vero, Deum incarnatum, id est Christum: sed prior expositio est magis literalis.

8. DEUS QUI GLORIFICATUR IN CONSILIO SANCTORUM, MAGNUS ET TERRIBILIS SUPER OMNES QUI IN CIRCUITU EJUS SUNT.

Ostendit vere nullum angelorum sanctorum conferri posse cum Deo, quoniam « Deus est, qui glorificatur in consilio Sanctorum, » id est, qui in caelo supernarum potestatum gloriosus agnoscitur; « magnusque » est potentia, et sapientia, et ideo reverendus, et metuendus super omnes Angelos, qui in circuitu ejus sunt ut milites in circuitu regis, et servi in circuitu domini sui. Verbum *glorificatur*, in hebraeo *q̄n*, proprie significat, *robustus est, praevalet, eminet*: S. Hieronymus vertit *inclutus est*. Illud, *in consilio*, accipitur pro loco consilii secreti: nam in hebraeo est *q̄n sod*, quod secretum significat. Sunt autem Angeli quasi secretum consilium Dei, non quod Deo consilium dent: « Quis enim ejus consiliarius fuit? » inquit Isaias cap. *XL*, et Apostolus *Rom. XI*; sed quod Deus secreta consilia sua eis revelet et, per eos exequatur: atque in hoc consilio Sanctorum Deus mirifice glorificatur, admirantibus supernis illis Senatoribus consilia et judicia infinite sapientiae Dei. Illud, *in circuitu ejus sunt*, non repugnat immensitati Dei, quae omnia ambit et replet; nam quamvis Deus sit ubique, tamen non extenditur per loca; sed est ubique totus, et ideo possunt Angeli esse in circuitu Dei, quatenus omnes illum intuentur et totam vident, quamvis et ipse sit in circuitu Angelorum, eosque undique circumspiciat et conservet. Similis sententia est *Apoc. XI*: « Et omnes Angeli erant in circuitu throni. »

9. DOMINE, DEUS VIRTUTUM, QUIS SIMILIS TIBI? POTENS ES, DOMINE, ET VERITAS TUA IN CIRCUITU TUO.

Quod Propheta dixit in laudibus Dei per modum narrantis, nunc idem dicit ipsum Deum alloquendo, et copiosius laudes ejus percurrando. « Domine, inquit, Deus virtutum, quis similis tibi? » id est, tu Domine, es Deus exercituum, multorum videlicet millium Angelorum; sed in his omnibus ita emines, ut nullus sit perfecte tibi similis. « Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo, » id est, ideo nullus est perfecte si-

millis tibi, quia tu solus es potens, non potens facere hoc, aut illud, sed absolute potens, quia omnia potes, et nihil potestati tuae resistit: nec solum potes omnia facere, sed etiam reipsa facis, quod promittis a te facturum; fidelis enim es in omnibus verbis tuis. Dicitur autem veritas, id est, veracitas, et fidelitas esse in circuitu Dei, quoniam est veluti cingulum Dei; dicitur enim *Isai. XI*: « Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorum renum ejus; » ut enim cingulum adstringit vestes, ut corpori firmiter adhaereat: sic veracitas adstringit verba promissionum, ut non mutentur, sed impleantur; et quemadmodum cingulum facit hominem expeditum ad ambulandum, unde dicitur *Tobia V*, Angelum Raphaellem apparuisse, ut juvenem praecinctum et paratum ad ambulandum; sic veracitas facit ut, omnibus remotis impedimentis, homo expedite progrediatur ad implenda promissa.

10. TU DOMINARIS POTESTATI MARIS, MOTUM AUTEM FLUCTUUM EJUS TU MITIGAS.

Dixit Deum esse potentem et fidelem, nunc probat Deum esse potentem, ex eo quod dominatur mari, et motus ejus mitigat. Mare siquidem horrendum in modum aliquando turbatur et fremit; et quia latissimum et profundissimum est, et fluctus usque ad caelum extollere videtur, ideo Creatoris omnipotentia in eo sedando et compe-scendo cernitur. De qua re sic loquitur Dominus *Job. cap. xxxviii*: « Circumdedit illud terminis meis, et posui vectem et ostia, et dixi: Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic con-fringes tumentes fluctus tuos. » Et *Hierem. V*: « Me ergo non timebitis, et a facie mea non dolebitis, qui posui arenam terminum mari, praecipitum sempiternum, quod non preteribit; et intumes-cent fluctus ejus, et non transibunt illud. » Sed maxime Deus ostendit potentiam suam super mare, quando siccavit mare Rubrum, et motum ejus ita mitigavit, ut staret quasi murus hinc, at-que inde, dum transiret populus hebraeus per medium sicci maris, ut dicitur *Exod. xiv*. Illud, *potestati maris*, significat elationem, et quasi super-biam maris, ut sensus sit: Tu dominaris super-biae maris, elationes ejus comprimendo. Quod explicatur in verbis sequentibus, « et motum fluctuum ejus tu mitigas. »

11. TU HUMILIASTI SICUT VULNERATUM SUPERBUM: IN BRACHIO VIRTUTIS Tuae DISPERSISTI INIMICOS TUOS.

Haec ad litteram videntur intelligenda de Pharaone et exercitu ejus: et recte conjunguntur Deum superioribus verbis. Eodem enim tempore Deus mitigavit mare, usque ad siccationem, et interfecit superbum Pharaonem, quasi vulneratum et debilem, et dispersit exercitum ejus. Quod clarius legitur apud Isaiam, cap. *11*: « Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? »

numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis, ut transiret liberati? » Ergo, inquit, « tu humiliasti superbum, » dejiciens illum in profundum maris; humiliasti autem nullo negotio, quemadmodum prosterntur facilitate is, qui graviter vulneratus est: « in brachio virtutis tuae, » id est, brachio tuo potentissimo, « perseverasti » per mare Rubrum « inimicos tuos, » exercitum videlicet Pharaonis. Possunt etiam haec omnia referri ad diabolum, qui per Pharaonem in Scripturis significatur, et ad angelos ejus. Deus enim initio mundi dominatus est potestati maris, et mitigavit motum fluctuum ejus, quando sedavit seditionem et tumultum malorum Angelorum, quasi maris turbati et aestuantis, cujus fluctus, id est, superbia usque ad solum Dei elevabatur; humiliavit superbum diabolum, quasi hominem per vulnerebus debilem et imbecillum; et dispersit omnes inimicos suos, qui diaboli superbiam imitati fuerant.

12. TUI SUNT CAELI, ET TUA EST TERRA, ORBEM TERRARUM ET PLENTUDINEM EJUS TU FUNDASTI: AQUILONEM, ET MARE TU CREATI.

Docet non esse mirum, si Deus tam facile com-pescat mare, et humiliavit superbum, quia Do-minus est universorum, et ideo Dominus, quia omnia fecit. « Tui sunt caeli, » et omnes habi-tantes in eo; « tua est terra, » id est, mundus inferior, et quidquid in eo est: solet enim Scriptura per caelum et terram mundum universum signifi-care, ut *Gen. 1*: « In principio creavit Deus caelum et terram. » et *Matth. XI*: « Confitebor tibi, Pater, Domine caeli aeternae. » « Orbem terrae, et plenitudinem ejus tu fundasti, » id est, ideo tui absoluti juris est orbis terrae cum omnibus rebus, quibus plenus est, quia tu eum fundasti, id est, a funda-mentis fecisti, nullo praesupposito fundamento ab alio architecto constituto. « Aquilonem et mare tu creasti, » id est, tu fundasti orbem terrae, cum omnibus suis partibus, septentrionali, australi, orientali, et occidentali. Per Aquilonem intelligi-tur pars orbis septentrionalis omnium consensu, sic dicta a vento, qui ab illa parte flare sentitur. Per mare aliqui intelligunt occidentem, sed referuntur ab ipso Propheta in *Psalm. cxvi*: « A solis ortu et occasu, ab Aquilone et mari. » Igitur per mare intelligitur pars orbis australis, quoniam mare Oceanum maxima ex parte jacet ad Austrum. In hebraeo non est *Q*, quod significat *mare*, sed *q̄n*, quod significat *dextram*; ideo vel dicendum est Septuaginta Interpretes legisse *q̄n* *iamnam*, quod est *maria*, ut etiam legit S. Augustinus; vel reddidisse sensum, non verba. Mare enim, sive Austus, dextra pars mundi censetur, Aquilo sinistra, Oriens anterior, Occidens posterior. Sed cur Propheta tam accurate meminit creationis orbis terrae, et partium ejus, et de creatione caeli nihil dicit? Opinor, quia de hominibus habitato-ribus terrae magis sollicitus erat, ut eis persuade-

ret Deum esse verum eorum Dominum, quam de Angelis habitatoribus caeli, quibus ea persuasio necessaria non erat: quanquam etiam ab una parte de toto iudicium fieri poterat.

13. THABOR ET HERMON IN NOMINE TUO EXULTABUNT: TUUM BRACHIUM CUM POTENTIA.

Dixerat Deum creavisse Aquilonem et mare, id est, Austrum: nunc addit orientem et occidentem. Sed more poetico describit orientem et occidentem per montes « Thabor et Hermon, » quorum unus est terrae promissionis ad orientem, alius ad occidentem: sicut etiam poëticè more describit creationem per effectum exultationis, ac si diceret: Oriens et occidentes a te creati « exultabunt, » et gestient, et in laudes tuas suo modo prorumpent, ob tam insigne beneficium creatio- nis. His dicitis concludit, « Tuum brachium cum potentia, » id est, ex creatione caeli et terrae, uti etiam ex eo quod dominaris potentia maris, et humiliasti superbum, et dispersisti inimicos tuos, colligimus tuum brachium esse fortissimum, conjunctum videlicet non cum debilitate, vel infirmitate, sed cum absoluta omnimodaque potentia.

14. FIRMETUR MANUS TUA, ET EXALTETUR DEXTERA TUA; JUSTITIA ET JUDICIUM PRÆPARATIO SEDIS TUÆ.

Duo quaedam prædicaverat de Deo sanctus Propheta in octavo versiculo, potentiam et veritatem; ac de potentia multa dixit in quinque versiculis nono, decimo, undecimo, duodecimo et tertio decimo: nunc incipit explicare et laudare veritatem, quæ iudicium etiam et justitiam dicitur, et cum misericordia semper conjuncta esse solet. Ait igitur: « Firmetur manus tua, et exaltet dextera tua; justitia et iudicium præparatio sedis tuæ: » id est, opto quidem, et gaudeo quod manus tua « firmetur, » id est, roboretur: sive potens et robustissima sit; et eadem dextera tua « exaltet, » id est, laudetur et magnificetur ab omnibus, ut æquum est, sed simul « justitia, et iudicium, sit præparatio sedis tuæ, » id est, misericordia et justitia præparent, ornent et stabiliant thronum tuum. Existimamus hoc loco per justitiam, intelligi bonitatem et misericordiam, quo modo accipitur nomen justitiæ, *Matth. v.* « Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum » etc., et *Matth. vi.* « Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus: » ubi per justitiam significatur elemosyna; et ibidem: « Primum quæ i'th regnum Dei, et justitiam ejus. » Nam hoc idem repetitur aliis verbis in sequenti versiculo: « Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. » Est autem hoc loco metaphora desumpta a corporali solio regum: quemadmodum enim antequam rex procedat ad solium jura daturus, præcedunt famuli, qui solium præparant, stabiliant, et ornant: sic ad iudicium Dei præsupponuntur misericordia et justi-

tia, quæ faciunt ut iudicia Dei justissima sint, nec possint ullo modo esse iniqua. Deus enim primo exhibet misericordiam magnam hominibus omnibus, docendo per leges, juvando per gratiam, inclinando ad bonum per præmiorum promissionem, absterrendo a malis per comminationem pœnarum; et postea exhibet justitiam remunerando bonos, et puniendo malos: nisi enim misericordia præcederet justitiam, omnes periremus. Hinc etiam admonentur reges et principes terreni, thronos eorum multo melius ornari et stabiliri misericordia et justitia, quam auro et gemmis, nec minus debere bonos principes dare operam, ut peccata nea fiant, quam ut puniantur, cum facta sunt, non enim desunt aliquando: si non principes ipsi, ac certe aliqui ipsorum ministri, qui lætantur multiplicatione delictorum, ut habeant occasionem lucri in exercenda justitia: quique moleste ferant, cum a viris ipsi excogitantur remedia ad impedienda, vel minuenda delicta, quasi hoc redundet in detrimentum caudiciorum et iudicium: sed ubi misericordia et justitia præparant thronum, cupiditas et iniquitas locum non habent.

15. MISERICORDIA ET VERITAS PRÆCEDENT FACIEM TUAM: BEATUS POPULUS, QUI SCIT JUBILATIONEM!

Prior pars hujus versiculi apud Hebræos conjungitur cum superiori versiculo: nihil enim est aliud, nisi repetitio illorum verborum, « justitia et iudicium præparatio sedis tuæ. » Itaque sensus est: « Misericordia et veritas, » id est, justitia, « præcedent faciem tuam, » ut præparent sedem tuam, cum ad iudicium venturus eris, id est, certi sumus te non judicaturum, nisi justissime, et præmissa misericordia; ut minus invenias quod punias, et fideliter reddas unicuique secundum opera ejus. His explicatis de potentia et veritate Dei cum misericordia conjuncta: applicat hæc ad populum Israëlitem, et in particulari ad ipsum Davidem; ostendens in populo Dei et in persona Davidis maxime locum habere potentiam, misericordiam et justitiam Dei. « Beatus, inquit, populus qui scit jubilationem, » id est, vere præ omnibus populis felix est populus Israëlites, qui scit per notitiam et experientiam has laudes Dei, et scit jubulare, id est, magno affectu laudare Deum. Hinc intelligimus non esse beatum, qui voce tantum Deum laudat, nisi etiam vere intelligat, et cogitet Deum esse laude dignissimum, imo digniorem, quam verbe exprimi possit, et ideo ad jubulum cordis remurrendum esse, dum utcumque voce et cantu eum laudamus.

16. DOMINE, IN LUMINE VULTUS TUI AMBULABUNT, ET IN NOMINE TUO EXULTABUNT TOTA DIE, ET IN JUSTITIA TUA EXALTABUNTUR.

Explicat quare beatus sit populus, qui scit jubulare: quoniam, inquit, homines hujus populi

non ambulabunt in tenebris, sicut gentes quæ ignorant Deum, sed conversi ad Deum « in lumine vultus ejus ambulabunt viam hujus vite; » significat autem lumen vultus Dei tum illuminationem intellectus per notitiam legis et voluntatis Dei, tum etiam favorem gratiæ, qua inflammatur affectus; lux enim illuminat et calefacit. Ex hac autem ambulatione in lumine vultus Dei, sequitur lætitia bonæ conscientiæ, et gratiarum actio, et ideo « in nomine Dei exultabunt tota die, » id est, jugiter exultabunt Deum laudantes et gratias agentes. Et quoniam qui ita ambulant, quotidie magis ac magis proficiunt et ascendunt ad majorem Dei notitiam et amicitiam, et inde donis majoribus cumulantur, ideo addit: « Et in justitia tua exaltabuntur, » id est, exaltabuntur ad majorem vite perfectionem, et postea ad gloriam sempiternam, in justitia Dei qua servat promissa, sive in justitia quam Deus nobis donat, cum nos quotidie magis magisque justificat, id est, justiores facit. Ubi admonemur, non in nostra scientia, aut viribus confidendum esse, sive cum incipiimus ambulare, sive cum proficimus ambulantes. Illud, *in lumine vultus tui*, opponitur præsumptioni de proprio lumine, et illud, *in nomine tuo*, opponitur vanæ gloriationi de proprio nomine; et illud, « in justitia tua, » opponitur superbiæ Pharisæorum, « qui ignorantes justitiam Dei, propriam justitiam statuere volunt, et ideo justitiæ Dei non sunt subjecti, » ut ait B. Paulus *ad Rom. x.*

17. QUONIAM GLORIA VIRTUTIS EORUM TU ES, ET IN BENEPLACITO TUO EXALTABITUR CORNU NOSTRUM.

Pergit humiliare superbiæ humanam, quæ valde facile sibi tribuit quæ Dei sunt, et inde meretur amittere quæ acceperat. « Dixi, inquit, in justitia Dei exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es, » id est, virtus et robor eorum, unde proficiunt et ascendunt, a te est, non ab illis, et ideo in te, non in se gloriarum debent; tu enim es, qui das illi virtutem, et gloriosos eos facis. Id autem facis, non quia illi merentur, sed quia tibi placet: nam « in beneplacito tuo, » id est, in bona voluntate tua erga nos, a qua bona omnia procedunt, « exaltabitur cornu nostrum, » id est, robusti et fortes erimus adversus inimicos nostros.

18. QUIA DOMINI EST ASSUMPTIO NOSTRA, ET SANCTI ISRAEL REGIS NOSTRI.

In hoc enim apparuit beneplacitum Dei, quod ex omnibus populis terrarum, placuit illi assumere populum Israel in suum ac proprium. « Domini est assumptio nostra, » id est, Dominus ex beneplacito suo, non ex meritis nostris, nos assumpsit in populum peculiarem, ac Rex noster esse dignatus est; ideo enim subjungit: « Et Sancti Israel regis nostri, » ubi Israel est genitivi casus, ut appareat ex textu hebraico. Dicitur autem Deus a Davide, et ab Isaia, et aliis Prophetis,

II.

Sanctus Israelis, quoniam a populo Israel peculiariter sanctificari, id est, sanctus haberi, et dici, et nomen suum nulla blasphemiam, aut maledictione, pollui volebat. In hebræo pro *assumptio nostra*, habetur *protectio nostra*; sed idem est sensus: Deus enim assumpsit populum Israel, ut eum protegeret et defenderet.

19. TUNC LOCUTUS ES IN VISIONE SANCTIS TUIS, ET DIXISTI: POSUI ADJUTORIUM IN POTENTE, ET EXALTAVI ELECTUM DE PLEBE MEA.

Hic jam incipit descendere ad personam suam, tanquam caput populi a Deo peculiariter dilecti. Sed oritur hoc loco gravis questio: An hæc verba et sequentia debeant exponi de Davide, an de Christo, an partim de Davide, partim de Christo? S. Augustinus exponit omnia de Christo, sed repugnat huic expositioni quod Apostolus *Act. xiii*, exponit de ipso Davide illa verba: « Inveni David Jesse, virum secundum cor meum; » quæ verba sumpta sunt, partim ex hoc loco, partim ex *lib. I Reg. cap. xiii*. Præterea, quod dicit infra: « Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, » non videtur ad litteram convenire Christo, qui proprie non reliquit semen, id est, filios; sed optime convenit Davidi, cui Deus promisit, *II Reg. vii*, quod post mortem ejus poneret de semine ipsius in throno regni, et regnum per ipsum semen æternum esset. Alii exponunt omnia de Davide in persona sua: sed repugnant huic expositioni illa verba: « Ego primogenitum ponam cum, excelsum præ regibus terre, » et alia multa, ut infra demonstrabimus. Euthymius exponit partim de Davide, partim de Christo: sed huic expositioni repugnat continuatio verborum; omnia enim verba ita contexta sunt et continua, ut ad eundem pertineant. Existimo igitur omnia exponenda esse ad litteram de Davide, ita ut dicatur David primogenitus Dei, et excelsus præ regibus terre, non in se, sed in Christo filio suo, et hæc videtur esse Theodoretii sententia. Sed si hoc non placeat, adherendum erit omnino sententiæ S. Augustini: quod enim omnia dicantur de Davide in persona propria, judicium error est. Tunc, inquit, quando assumpsit populum Israel in populum peculiarem, providisti etiam et regem peculiariter tibi placitum; nam locutus es in visione, sive revelatione sanctis tuis Prophetis, videlicet Samueli primum, et postea Nathan, ut intelligi potest ex *lib. I Reg. xvi*, et *lib. II, cap. vii*. « Et dixisti, posui adjutorium... potente, » id est, posui, sive constitui auxilium populo meo in homine robusto, et forti corpore et animo, qui facile poterit liberare populum ab omnibus hostibus ejus. « Et exaltavi electum de plebe mea, » id est, constitui adjutorium populo meo in viro potente, quia exaltavi in regem, et protectorem, ac defensorem populi, hominem electum a me de omni plebe mea. S. Augustinus hæc etiam ex-

ponit de Christo, qui proprie potentissimus fuit, et electus ac dilectus præ omnibus. In greco *sanctus tuus*, habetur, *filius tuus*; sed S. Hieronymus in epist. ad *Savianum et Fretellam*, dicit omnes interpretes verissime, *sanctus tuus*, ut habetur in hebreo, excepto auctore sextæ editionis, quæ habet, *Prophetis tuis*, et auctore communis editionis, quæ habet, *filius tuus*; sed in sensu nulla est diversitas: idem enim et prophete, et filii Dei, et sancti dici possunt.

20. INVENI DAVID SERVUM MEUM, OLEO SANCTO MEO UNXI EUM.

Explicat quis sit ille vir potens, ac dicit esse ipsum Davidem, quem invenit dignum qui eligeretur, et ungeretur in regem; et quidem de Davide ad litteram hæc exponi possunt, quem constat unctum fuisse a Samuele. Sed etiam per Davidem hoc loco S. Augustinus intelligit Christum, quem Ezechiel, cap. xxxiv et xxxvii, expresse Davidem nominat; de cuius unctione legitur *Psal. xlv*: « Unxit te Deus, Deus tuus. » Quod autem dicitur Deum invenisse Davidem, metaphoricum est; non enim Deus eget inquisitione, qui omnia quantumvis occulta suo intuitu respicit: sed dicitur quaerere et invenire, quia non eligit casu, neque accipit obvium quemque; sed facti sine labore inquirendi, quod facere solent homines, cum post longam et maturam inquisitionem inveniant quod optimum est, id est, elegit eum, qui dignissimus atque aptissimus est.

21. MANUS ENIM MEA AUXILIABITUR EI, ET BRACHIUM MEUM CONFORTABIT EUM.

22. NIHIL PROFICIET INIMICUS IN EO, ET FILIUS INQUITATIS NON APPONET NOCERE EI.

23. ET CONCIDAM A FACIE IESUS INIMICOS EJUS, ET OBEDIENTES EUM IN FUGAM CONVERTAM.

Hæc quoque de Davide utrumque exponi possunt, qui Dei auxilio multas victorias de inimicis suis obtinuit: tamen longe verius exponuntur de Christo. Nam in Davide profecit inimicus diabolus, eumque decepit, cum ad crimen adulterii atque homicidii eum perduxit; profecit quoque in eo inimicus Absalon, et circumvenit, cum eum de regno expulit, et ad fugam compulit. Sed manus, et brachium Domini, quod est ipsum Dei Verbum, potentia et sapientia Patris, ita corroboravit humanitatem Christi hypostaticæ sibi unitam, ut nihil in eo homine proficere potuerit ultus inimicus: neque eum ullo modo decipere, aut circumvenire; sed contra potius, omnes qui eum oderant, a facie ejus cæsi et victi in fugam conversi sint; quamvis enim Christus flagellis cæsus et cruci affixus fuerit ab inimicis, tamen hæc passus est, quia voluit, et hac ipsa passione diabololum vicit, et captivos illi eripuit, et de illo gloriosissime triumphavit. Judæos quoque inimicos Christi videmus hodie dispersos per

orbem terrarum, quasi exercitum fustum et fugatum.

24. ET VERITAS MEA, ET MISERICORDIA MEA CUM IESU, ET IN NOMINE MEO EXALTABITUR CORNU EJUS.

Hæc quoque in Davide vix adumbrata, in Christo perfectissime impleta sunt: nam veritas et misericordia Dei cum Christo semper perseveraverunt: misericordia fuit assumptio humanitatis ad unionem hypostaticam, quæ nunquam disrupti potuit, ne per ipsam quidem mortem; veritas autem fuit, in eo quod fideliter implevit Deus, quod angelus promisit, *Luc. 1*: « Regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. » Ex hoc autem quod veritas et misericordia semper cum eo perseveraverunt, factum est ut « in nomine Dei exaltaretur cornu ejus, » id est, potentia ejus eousque ut in nomine ejus omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum. Dicitur autem exaltari potestas Christi in nomine Dei, quia « gloria ejus est tanquam unigeniti a Patre, » *Joan. 1*; et ab omnibus adoratur, ut Filius æterni Patris, et ipse venit in nomine Patris sui, « et Deus Pater exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, » *Philip. 11*.

25. ET PONAM IN MARI MANUM EJUS, ET IN FLUMINIBUS DEXTERAM EJUS.

Ab hoc loco conveniunt fere omnes, Augustinus, Hieronymus, Theodoretus et multi recentiorum, non posse exponi verba *Psalmi*, nisi de Christo, vel de Davide per filium ejus Christum, ita ut tribuatur Davidi, quod in Christo ejus filio impletum est; non enim David habuit potestatem in mari, sed in terra tantum, eaque satis angusta. Terra enim promissionis extendebatur usque ad mare Palestine, et usque ad flumen Euphratem, et non ultra. De hoc autem nostro rege dicitur: « Ponam in mari manum ejus, » id est, dabo ei potestatem, etiam in ipso mari, « et in omnibus fluminibus, » ac per hoc in omni orbe terrarum: mare siquidem est in finibus terræ circumiens totam terram, flumina autem sunt in medio terræ. Itaque per mare et flumina, intelliguntur omnia, fines, et medietates; quod aliis verbis dictum est in *Psal. lxxi*: « Dominabitur a mari usque ad mare, » id est, ab uno extremo ad aliud. Possunt etiam per mare et flumina intelligi omnes populi, gentiles et Judæi: nam « aquæ multæ populorum multi, » *Apoc. xvii*; et mare amarum et vastissimum significat gentilitatem, quæ maximam partem generis humani tunc comprehendebat: flumina aquæ dulcis et medicæ, si comparantur ad mare, significant populum hebraicum, qui tunc erat populus Dei electus et peculiaris.

26. IPSE INVOCABIT ME: PATER MEUS ES TU, DEUS MEUS, ET SUSCEPTOR SALUTIS MEÆ.

Adhuc apertius loquitur Propheta de Christo, non de se, nisi, ut diximus, hæc conveniant Da-

MEAM, ET TESTAMENTUM MEUM FIDELE IPSI.

Hic jam prædicit Propheta æternitatem regni Christi, quemadmodum antea prædixerat excellentiam: quam æternitatem non habuit David neque in se, neque in Salomone, neque in aliis filiis, vel nepotibus, qui temporaliter regnarunt in Jerusalem: defecit enim regnum illud in Iechonia. « In æternum, inquit, servabo illi misericordiam meam, » id est, misericordia, qua motus promisi Davidi filium, per quem regnum ejus æternum esset, semper manebit: nam « testamentum meum, » id est, pactum, et promissio facta illi per Nathan, *II Reg. vii*, fidelissime conservabitur. Sed si de Christo sint exponenda hæc omnia verba, hic erit sensus: « In æternum servabo illi misericordiam meam, » id est, misericordia, qua illum prædestinavi, et elegi ante sæcula, ut esset filius Dei in virtute, primogenitus, et excelsus præ regibus terræ, semper manebit; non enim solvetur unquam unum hypostaticæ humanitatis cum Verbo, ac per hoc semper erit ille homo Christus, filius Dei, « primogenitus, et excelsus præ regibus terræ. » Et testamentum meum fidele ipsi, » id est, pactum cum ipso de stabiliendo regno ejus in æternum, fideliter semper observabitur. Expressit hæc promissionem angelus Gabriel, *Luc. 1*, cum ait: « Regni ejus non erit finis. »

29. ET PONAM IN SÆCULUM SÆCULI SEMEN EJUS, ET THRONUM EJUS Sicut dies cæli.

Explicat modum quo vellet Deus conservare Davidi misericordiam suam in æternum: filius autem erit, quia dabit illi semen, id est, filium Christum, qui manebit, et regnabit in sæculum sæculi; ac per hoc « thronus ejus, » id est, regnum Davidis, nunquam finem habebit, sed tempora ejus erunt « sicut dies cæli, » id est, sicut tempus, quæ durabit æternum: quod quidem Deus ipse statuit in æternum, et in sæculum sæculi, ut dicitur in *Psal. cxlviii*. S. Augustinus per semen, hoc loco, intelligit filios Christi regeneratos ex aqua et Spiritu Sancto, qui post resurrectionem manebunt in regno Dei in sæculum sæculi. Sed magis convenit litteræ, ut per semen intelligatur ipse Christus, juxta illud *Psal. cxxi*: « Juravit Dominus Davidi veritatem, et non austrabit eam; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam; » et in hoc *Psalmo* paulo infra: « Semel juravi in sancto meo, si David mentiar; semen ejus in æternum manebit. »

30. SI AUTEM DERELIQUERINT FILII EJUS LEGEM MEAM, ET IN JUDICIIS MEIS NON AMBULAVERINT.

31. SI JUSTITIAS MEAS PROFANAVERINT, MANDATA MEA NON CUSTODIERINT:

32. VISITABO IN VINDICA INQUITATES EORUM, IN VERBERIBUS PEGGATA EORUM.

vidi ratione Christi, filii ejus. David enim in toto Psalterio nusquam invocatur Deus sub nomine Patris; proinde non de ipso dicitur: « Ipse invocabit me, Pater meus es tu. » Et fortasse particulari providentia Dei factum est, ut David nunquam invocaret Deum sub nomine Patris, ut fecit Isaias, et alii Prophete, ut hic locus non acciperetur de Davide, nisi ratione Christi. Christus enim initium verborum suorum, quæ in Evangelio leguntur, inde sumpsit: « Nesciebatis quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? » *Luc. 11*; sic etiam ultima verba ejus fuerunt in hac vita: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, » *Luc. xxiii*. In toto autem progressu vite frequentissime Deum appellat sub nomine Patris. « Ipse, inquit, invocabit me, Pater meus es tu, » quoad divinitatem; « Deus meus, » quoad humanitatem; « susceptor salutis meæ, » quoad mortalitatem. In hebreo pro voce *susceptor*, habetur *וְיָצִיטְךָ*, quod *petram*, sive *arven*, sive *fortitudinem* et *roborem* significat. Itaque sensus est: « Tu es susceptor salutis meæ, » id est, tu suscepisti salutem meam custodiendam, ut propugnaculum, sive arx munatissima.

27. ET EGO PRIMOGENITUM PONAM ILLUM EXCELSUM PRÆ REGIBUS TERRÆ.

Hic vero apertissime de Christo Propheta loquitur: Christus enim, qui secundum divinitatem unigenitus est, secundum humanitatem primogenitus est inter multos fratres. Dicitur autem primogenitus tribus rationibus. Primo, quia primus est in prædestinatione: in illo enim tanquam in capite nos prædestinavit Deus, ut dicitur *ad Ephes. 1*. Secundo, quia primus est in secunda generatione ad vitam immortalem, unde dicitur « primogenitus ex mortuis, » *Coloss. 1*, et « primogenitus mortuorum, » *Apoc. 1*. Denique, quoniam ipse habuit jura primogenitorum, « quem constituit Pater heredem universorum, » *Hebr. 1*. Nec solum posuit illum Pater *primogenitum*, sed etiam « excelsum præ regibus terræ, » id est, Principem regum terræ, et Regem regum, ut exponit S. Joannes in *Apoc. 1* et *xix*. Habetur in hebreo vox *קָדִים*, quod est unum ex nominibus Dei, et significat *excelsum*, sive *altissimum*, nec facile invenitur tributum creaturis. Hoc nomen habetur in *Psal. 112*: « Tu solus Altissimus in omni terra; » et in *Psal. cx*: « Qui habitat in adjutorio Altissimi. » Sunt igitur omnes reges terræ subiecti Christo, uti Regi altissimo, quo nihil illius invenitur. Ad certe hæc de Davide, vel Salomone nullo modo dici possunt, nisi ratione Christi, qui ab illis descensus erat. Non solum enim non erant altissimi absolute, sed erant inferiores nullis regibus terræ, ac præcipue regibus Assyriorum, qui eo tempore monarchiam tenebant.

28. IN ÆTERNUM SERVABO ILLI MISERICORDIAM

33. MISERICORDIAM AUTEM MEAM NON DISPERGAM AB EO, NEQUE NOCEO IN VERITATE MEA.

34. NEQUE PROFANABO TESTAMENTUM MEUM, ET QUAE PROCEDUNT DE LABIIS MEIS, NON FACIAM IRRIITA.

Respondet objectioni quae fieri potuisset, ac dicit, quod si filii Davidis iram Domini malis suis operibus provocaverint, ipsos quidem peccantes puniendo corripiet, non tamen irritum faciet, quod jurando promissit. « Si autem dereliquerint filii ejus, » id est, Davidis posterii, legem meam, sive judicalem, sive caeremonialem, sive moralem. « Et in iudiciali meis non ambulaverint, » id est, si vel solam iudicalem legem sequi noluerint; « si iustitias meas profanaverint, » id est, si vel solam caeremonialem legem polluerint; « et mandata mea non custodierint, » id est, si vel solam moralem legem non observaverint: « Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, » id est, non relinquam eorum scelerata impunita, sed castigabo paterno flagello. « Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, » id est, non propter peccata filiorum removo a Patre beneficium, quod misericorditer promisi; « neque noceo in veritate mea, » id est, neque offendam veritatem meam quam utique offenderem, eique nocerem, si irritum facerem, quod promisi. *Illud, noceo in veritate*, accipiendum est, pro *nocere veritati*. In hebraeo clarius habetur, *neque mentiar contra veritatem meam*. « Noque profanabo testamentum meum, » id est, non polluam pactum meum, illud non observando; « et quae procedunt de labiis meis non faciam irrita, » id est, non irritabo promissa mea. Hic duo sunt observanda. Unum est per filios Davidis intelligi posteros Davidis secundum carnem, si per Davidem accipiatur persona ipsa Davidis filii Jesse, ut nos ad litteram accipimus: sin autem per Davidem intelligitur Christus, ut ad litteram intelligit S. Augustinus, et nos spiritualiter intelligi posse existimamus: tunc per filios Davidis accipiendus erit populus christianus, qui per baptismum in Christo regeneratur. Alterum est, ex hoc loco non esse colligendum, filios Davidis, sive iudaei, sive christiani sint, non posse perire in aeternum, si mali sint, quemadmodum haeretici aliqui docuerunt; non enim dicit per Psalmistam Deus: « Misericordiam meam non dispergam ab eis, » sed « non dispergam ab eo. » Itaque si mali filii flagello paterno correpti voluerint, haereditatem non amittent, imo in gratiam instar filii prodigi amantissimi recipiuntur; sed si obstinate in malo perseveraverint, ipsi quidem ab hereditate paterna excident, sed veritas Domini stabit, neque regnum Christi peribit, quoniam « potens est Deus de lapidibus suscitare filios Israel, » ut legitur apud *Matth.* cap. iii; quanquam quae praecogniti sunt, et praedestinati

in Christo ante mundi constitutionem, sine dubio ad finem usque in fide, spe et charitate perseverabunt.

35. SEMEL JURAVI IN SANCTO MEO. SI DAVID MENTIAR, SEMEN EJUS IN AETERNUM MANEBIT.

36. ET THRONUS EJUS SICUT SOL IN CONSPPECTU MEO, ET SICUT LUNA PERFECTA IN AETERNUM, ET TESTIS IN CAELO FIDELIS.

Reddit rationem, cur velit adimplere promissionem de stabiliendo regno Davidis, etiam si filii ejus non adimplant precepta ipsius, et ratio est, quia juravit, id est, firmissime et sine retractatione promisit. « Semel, inquit, juravi in sancto meo, » id est, irrevocabiliter et immutabiliter juravi per sanctitatem meam. *Illud, semel*, significat immutabilitatem, quia unicum Dei juramentum aequivalere innumerabilibus aliorum juramentis. *Illud, in sancto meo*, potuisset verbi, *in sanctitate mea*; sed idem est sensus, *in sancto meo*, id est, in sancto nomine meo, sive in sancto numine meo; quod *Genes.* xxii dicit: « Per memetipsum juravi. » « Si David mentiar; » existimant aliqui hae esse verba juramenti, quasi dicit: Si David mentiar, hoc aut illud mihi contingat. Sed improbable est Deum jurare juramento execratorio. Verius est illud si aequivalere particulae neganti, et sensum esse, *Si David mentiar*, id est, non mentiar Davidi, quomodo dicitur in *Psalm.* cxxxi: « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. » Similis locutio est apud *Isaia* cap. xxii: « Si dimittitur iniquitas hae vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum. » Verba juramenti sunt quae sequuntur: « Semen ejus in aeternum manebit: Et thronus ejus sicut sol, » etc., id est: Juravi, et non mentiar Davidi, quod filius ejus Christus in aeternum vivet, et regnum quoque ejus sempiternum erit. Illustrat autem hanc juratam promissionem tribus similitudinibus, solis, lune plena, et arcus caelestis. « Thronus, inquit, ejus in conspectu meo in aeternum manebit, sicut sol, sicut luna perfecta, et sicut testis in caelo fidelis: » quae significant regnum Christi, ac per hoc Ecclesiam ejus, fore semper illustrem et perspicuam, non obscuram, vel invisibilem, ut haeretici somniant; nihil enim clarius et pulchrius sole interdu; nihil enim clarius et pulchrius in nubibus arcu caelesti, qui testis est fidelis a Deo datus hominibus, nunquam amplius fore diluvium aquarum. Per testem in caelo fidelem aliqui ipsam lunam intelligunt; sed videtur probabilius, ut intelligatur Iris, siquidem hoc loco vox *in caelo*, non est *שמים*, sed *שוק*, quod *nubes*, aut *caelum aerium* proprie significat, ut perspicuum est ex illo *Psalm.* xvii: « Tenebrosa aqua in nubibus aeris; » et ex illo *Deuteronom.* xxxiii: « Magnificentia ejus discurrunt nubes. » Porro regnum Christi in communi prosperitate luget, ut sol undique in die sereno; in communi perse-

cutione fulget, ut luna plena in tenebris noctis. Ubi vero admixta est persecutioni prosperitas, similis est Iris in nubibus. *Illud, luna perfecta*, in hebraeo est *כֶּסֶף*, *stabilitur*, sive *preparabitur*. Ex quo intelligimus vocem *perfecta* explicandam esse, ac si dictum esse: *Luna stabilis*, sive *preparata*; et siquidem agatur de stabilitate luminis, ut idem sit *luna perfecta*, quod *luna plena*, tunc id quod sequitur, *in aeternum*, non est conjungendum cum *luna*, sed cum *thronus tuus*, ut sit sensus: *Thronus tuus erit in conspectu Dei in aeternum*, sicut sol, et sicut luna plena: et hunc sensum supra persecuti sumus; sed si agatur de stabilitate substantiae lunae, quae incorruptibilis est, tunc *in aeternum* jungi poterit cum *luna perfecta*, ut sensus sit: *Thronus tuus erit in conspectu meo sicut sol, et sicut luna*, quae perfecta est quoad substantiam, et stabilis in aeternum.

37. TU VERO REPULISTI ET DESPEXISTI, DISTULISTI CHRISTUM TUUM.

Hae est altera pars Psalmi, in qua Propheta in persona populi captivi, orat pro adimplentione promissionis divinae; quamvis enim Deus firmiter et cum juramento promiserit, vult tamen rogari, ut faciat quod promisit: sic Isaac, *Genes.* xxv, « deprecatus est Dominum pro uxore sua, quod esset sterilis; » et tamen *Genes.* xxii, promiserat Deus Abraham sobolem copiosam ex filio. « Multiplicabo, inquit, semen tuum, sicut stellas caeli; » et ibidem: « In semine tuo benedicentur omnes gentes. » Orat autem Propheta Deum, illum quodam modo admonendo, quod si tandem differat implere promissum, videbitur non velle servare pactum et juramentum suum. Itaque sensus est hujus versiculi et sequentium: Tu, Domine, promissisti cum juramento filium Davidis perpetuo regnatum; nunc autem videmus regnum ablatum esse a filio David, et occupatum a rege Assyriorum: ergo, ut confirmes verbum tuum, mitte filium illum Davidis, quem promissisti, et da illi regnum sempiternum, ut jurasti; alioqui ridebunt nos inimici nostri, et in te redundabit opprobrium nostrum. « Tu vero repulisti, et despexisti, » id est, promissisti bona, nunc vero reddis mala, quia repulisti nos a protectione tua, et despexisti nos, quos magnificare videbaris. « Distulisti Christum tuum, » id est, elongasti a te regem populi tui, Iechoniam videlicet, et Sedeciam, qui captivi ducti sunt in Babylonem. S. Augustinus aliter exponit, videlicet: Distulisti mittere ad nos Christum tuum, illum qui perpetuo regnaturus est. Vox hebraica vertitur a S. Hieronymo et Hebraeis: *Iratus es cum Christo tuo*; cum qua sententia cohaeret prior expositio: « Distulisti Christum tuum, » id est, elongasti regem a favore tuo et a regno suo, quod est signum irae et indignationis in eum: tamen sententia S. Augustini, quae est conformis graecae et latinae lectioni, potest etiam concordari cum voce hebraica: nam

eandem vocem in *Psalm.* lxxvii, S. Hieronymus vertit, ut hoc loco verterunt Septuaginta Interpretes vers. 59, alias 62, ubi nos legitimus: « Audivit Deus, et sprevit. » Itaque videmus eandem vocem hebraicam, et a Septuaginta, et a S. Hieronymo nunc verbi, *differre*, nunc *spernere*, nunc *irasci*. Illa verba, *repulisti et despexisti*, non necessario conjunguntur cum sequentibus, ut sit sensus: *Repulisti Christum tuum, despexisti Christum tuum, distulisti Christum tuum*; nam in hebraico ponitur interpunctio post verbum *despexisti*, et ideo potest facile defendi expositio S. Augustini, qui vocem, *Christum tuum*, solum conjungit cum verbo *distulisti*, non cum antecedentibus *repulisti et despexisti*, ad quae subintelligitur *nos*, aut *populum tuum*, aut aliquid ejusmodi, ut sensus sit: *Repulisti et despexisti populum tuum, et distulisti mittere Christum tuum*. Utraque expositio bonum sensum habet.

38. EVERTISTI TESTAMENTUM SERVI TUI, PROFANASTI IN TERRA SANCTUARIIUM EJUS.

Explicat quomodo Deus repulit et despexit populum suum: ac primum dicit Deum everisse testamentum servi sui, id est, retractasse pactum initum cum servo suo David: quod intelligendum est de eversione, sive retractatione, quoad apparentiam, non quoad veritatem. Videbatur enim Deus nolle regnum Davidis esse perpetuum, quia promiserat occupari civitatem Hierusalem, et totam Palaestinam a rege Assyriorum; sed revera non de illo terreno intelligenda erat promissio, sed de spirituali et caelesti. « Profanasti in terra sanctuarium ejus, » id est, projecisti in terram, et hoc modo profanasti sacrum diadema ejus: quod factum est quando cessavit regnum Davidis, deturbatis de solio Iechonia et Sedecia, et ablato ejus regio diademate: nam in hebraeo habetur, *נִרְדָּו* *nirdu*, quod proprie significat *diadema* regium, quod sanctum et sacrum habebatur; in graeco est, *στέφανος*, quod *sanctitatem*, et *sanctuarium*, et *sanctificationem* significat. Noster Interpres hoc loco verit, *sanctuarium*; sed in *Psalm.* cxxxi, verit *sanctificationem*, ubi apertissime loquitur Propheta de diademate, non de templo; sic enim loquitur: « Super ipsum effloret sanctificatio mea. » Itaque per sanctuarium videtur intelligenda sanctitas diadematis. Si tamen quis velit Theodoretum et Euthymium expositionem sequi, qui per sanctuarium profanatum intelligunt templum Salomonis per Nabuchodonosorem regem eversum et incensum, dicere poterit ipsum *templum* vocatum esse diadema populi Judaici, quoniam revera erat illis instar coronae gloriosissimae, et eo maxime tanquam insigni diademate gloriabantur.

39. DESTRUXISTI OMNES SEPES EJUS: POSUISTI FIRMAMENTUM EJUS FORMIDINEM.

40. DIRIPUERUNT EUM OMNES TRANSEUNTIAM, FACTUS EST OPPROBRIUM VICINIS SUIB.

Comparat populum Judaicum, per Davidem significatum, vineæ quæ, destructa sepe, fit omnium transiuntium præda; ita enim populus ille, Deo non protegente, factus est in direptionem Assyriis non semel, sed sæpius capientibus et spoliantibus Jerusalem. Historia nota est ex IV lib. Reg. : « Destraxisti, inquit, omnes sepes ejus, » id est, tu Deus nos auxilio et protectione tua destituentis, in causa fuisti ut instar vineæ, destructa sepe, diriperemur ab hostibus. « Posuisti firmamentum ejus formidinem, » id est, fecisti ut in locum munitionis firmissimæ succederet, in Davidis regno et civitate, formido : erant enim antea in eo regno fortissimi milites, sed Deo deserente facti sunt timidi et imbelles, ut hostibus nullo modo resistere possent. Tribuit autem populus Deo causam horum malorum, quoniam intelligebat, sine Dei voluntate non fieri, et facillimum esse Deo, si velit, omnia impedire. « Diriperunt eum omnes transeuntes viam, » id est, diriperunt populum Dei hostes ejus sine ulla prohibitione, quomodo diripiunt vineas omnes transeuntes per viam, quando disiectæ sunt sepes, vel maceræ, quæ aditum prohibebant. « Factus est opprobrium vicinis suis, » id est, inde factum est ut omnes populi vicini irideant populum Dei, qui tam imbellis factus est, ut nulli hosti resistere valeat.

41. EXALTASTI DEXTERAM DEPRIMENTIUM EUM, LÆTIFICASTI OMNES INIMICOS EJUS.

42. AVERTISTI ADJUTORIUM GLADII EJUS, ET NON ES AUXILIATUS EI IN BELLO.

Pergit narrare calamitates populi Dei, in quas incidit desertus ab adjutorio divino. « Exaltasti dexteram deprimentium eum, » id est, juvenisti hostes populi tui, ut facilius deprimerent populum tuum. Exaltare, hoc loco, significat magnificare, *voluntate, cavelsam facere*. Inde vero secuta est hebetudo magna apud hostes, ob tam facilem victoriam; ideo subjungit, « lætificasti omnes inimicos ejus, » contra vero « avertisti adjutorium gladii ejus, » id est, avertisti adjutorium tuum a gladio ejus; regis videlicet, vel exercitus populi tui : quod clarius explicat dicens : « Et non es auxiliatus ei in bello; » ideo reges Juda resistere nequiverunt Assyriis, hostibus suis.

43. DESTRUXISTI EUM AB FUNDATIONE, ET SED-DEM EJUS IN TERRAM COLLISISTI.

Obscurus est hic locus, sed ex posteriore parte versiculi apparet sensum nem esse de privatione cultus regis, qui mundissimus et splendidissimus esse solebat. Hebraeus textus est clarior; sic ad litteram verti posset : *Cessare fecisti munditiam ejus, et thronum ejus in terram detraxisti*. Grecus autem sic verti potest : *Dissolvisti eum a munditia sua, et sedem ejus in terram collisisti*. Igitur hic videtur esse sensus : Spoliasti regem vestibus regis, et hoc modo destruxisti, et cessare fecisti munditiam ejus, induens illum sordidis et atris vesti-

bus, et thronum regni ejus detraxisti in terram, et confregisti, ut neque cultus, neque thronus regis illi superesset. Alii volunt, per emundationem intelligi templum, in quo per sacrificia mundabantur Judei. S. Augustinus intelligit hanc locum de emundatione cordis per fidem Christi, a quo destructi sunt Judei, qui in Christum credere noluerunt. Sed ad litteram probabilis est accipi emundationem per munditiam et nitorem vestium regiarum, quas cum throno reges illi amiserunt.

44. MINORASTI DIES TEMPORIS EJUS : TERFEDISTI EUM CONFUSIONE.

Hæc est ultima et principalis calamitas, quod cum Deus promississet Davidi regnum perpetuum, jam videretur illam promissam æternitatem ad brevissimum tempus contraxisse : nam in Jechonia et Sedecia finitum est regnum illud temporale Davidis, quod speraverat nullum finem habiturum; ex hæc autem diminutione temporis repletus est David in posteris suis magna confusione. In hebræo habetur, *abbreviasti dies adolescentiæ ejus*. Sed Septuaginta non videntur legisse, *קטנתו halmanu*, quod est *adolescens ejus*, ut S. Hieronymus vertit, sed *holanau*, unica littera transposita, quod significat, *sacrorum ejus*, ubi etiam indicatur promissio sæculorum, sed abbreviata postea, et contracta; qui autem legi voluit, *adolescens ejus*, intelligunt per adolescentiam, tempus virentis et florentis regni, quasi Deus non permisisset regnum saltem pervenire ad senectutem, sed in ipso quasi flore ætatis illud occumbere voluerit.

45. USQUEQUO, DOMINE, AVERTIS IN FINEM? EXARDESCET SICUT IGNIS IRA TUA?

Hic jam incipit oratio pro acceleratione adventus Messie, ut impleatur promissio jurata Dei. « Usquequo, Domine, avertis in finem? » id est, quamdiu avertis te, aut faciem tuam, usque in finem, id est, usque ad ultimam perniciem et consumptionem, sine spe reconciliationis? quamdiu « exardescet indignatio tua, » quasi ignis, qui non cessat, donec in cinerem redegetur quod cremandum suscepit? In hebræo habetur, *עד כיון יאמר, usquequo, Domine, abscondis?* ex quo intelligimus illud, *usquequo avertis*, requirere, ut subintelligatur *faciem tuam*, vel te : tunc enim deus abscondit dicitur, cum avertit a nobis faciem suam, et sic cessat nos illuminare et calefacere lumine gratiæ suæ, quæ est vita vera animarum.

46. MEMORARE QUÆ MEA SUBSTANTIA, NUMQUID ENIM VANE CONSTITUISTI OMNES FILIOS HOMINUM?

47. QUIS EST HOMO QUI VIVET, ET NON VIDEBIT MORTEM? ERUET ANIMAM SUAM DE MANU INFERI?

Nonnulli sic exponunt hos versiculos, ut sensus

sit : Vita nostra brevissima est, et mors omnibus viventibus imminet, proinde, nisi in vanum constituisti filios hominum, da nobis, Domine, solatium aliquod, dum vivimus, et accelera consolationem, ne ante rapiamur a morte, quam adveniat consolatio tua. Nimis humilis videtur hæc interpretatio : et judaismus sapit, cum ultra presentis vite bona non assumat. S. Augustinus de Christo exponit, ut sensus sit : Memorare, Domine, quod Christi natura humana, mea substantia est, et propter illud non vane constituisti filios hominum : ille est, qui vivet, et non videbit mortem, quia ipse solus eruet animam suam de manu inferi, et resurgens a mortuis vivet, et non videbit amplius mortem. Sed hæc expositio non est literalis; nam vox *substantia* hoc loco non significat naturam, sed tempus vite, sive subsistentiam : nam in hebræo ad verbum sic legitur, *כרתי בך הוה*, *memorare ergo quanti temporis sinu*, id est, quam sit brevis vita mea, quam brevi tempore subsistam in vita; qui sententiæ recte connectitur quod sequitur : « Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? » id est, nemo vivit in terris, qui non sit moriturus; et non est diuturnum, quod finem habet. Idem repetitur, cum additur : « Eruet animam suam de manu inferi, » id est, quis est homo, qui non sit iturus ad locum mortuorum? quasi dicat : Nemo vivit super terram, qui possit evadere mortem, per quam descendunt corpora sub terram, et animæ ad inferos. Eo siquidem tempore nondum apertum erat cælum, quo nunc ascendunt animæ justorum perfectorum. Existimo igitur Prophetam, qui spiritualis erat, ex brevitate vite humane, et caducitate rerum humanarum exarsisse in desiderium vite future æternæ in cælis, ac Deum precari voluisse, ut Messiam cito mitteret, Patrem futuri sæculi, qui aperiret credentibus regna cælorum; nisi enim saltem pars aliqua generis humani ad vitam illam æternam et beatam per Christum perveniret : vere in vanum condidisse videretur Deus omnes filios hominum. Ait igitur : « Memorare quæ sit mea substantia, » id est, quam brevis, quam fragilis, quam ærumnosa sit subsistentia mea in terris. « Numquid enim vane constituisti omnes filios hominum? » id est, num constituisti, et creasti filios hominum, ut solum hunc vitam viverent, eamque tam brevem et ærumnosa plenam? id enim esset frustra condidisse genus humanum, si nulla ejus pars finem ultimum attingeret. « Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem? » id est, quod sit brevis, et ærumnosa hæc vita nostra, vel ex eo constat, quod nemo potest mortem evadere, nemo eruet animam suam de manu inferi; inferus enim, sine ulla exceptione, omnes mortales ad se trahit.

48. UBI SUNT MISERICORDIÆ TUE ANTIQUÆ, DOMINE, SICUT JURASTI DAVID IN VERITATE TUA?

Hic jam aperte Deum precatur, ut impleat pro-

missum de rege mittendo ex semine David, qui populum suum in æternum regat. « Ubi sunt misericordiæ tue antiquæ, Domine? » id est, promissiones ex misericordia tua olim factæ Davidi, quas etiam juramento confirmasti per ipsam tuam veritatem jurans, ac dicens : « Semen ejus in æternum manebit, et thronus ejus, sicut dies cæli. »

49. MEMOR ESTO, DOMINE, OPPROBRII SERVORUM TUORUM, QUOD CONTINUI IN SINU MEO MULTARUM GENTIUM.

Addit aliam rationem, cur tanto affectu postulet adventum Messie : quoniam populi infideles exprobrare non cessant populo Dei, quod frustra speraverit regem æternum ex semine David. « Memor, inquit, esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, » id est, vituperationis quam patiuntur servi tui ab infidelibus. « Quod continui in sinu meo multarum gentium, » id est, quod opprobrium ego populus tuus continui, sive portavi, ut sonat vox hebraica, in sinu meo, multarum gentium, id est, a multis gentibus : dicitur autem portari in sinu, sive contineri in sinu opprobrium, quando non potest excuti per manifestam responsum. Ita populus ille tacens et dolens ferebat opprobrium a multis gentibus sibi objectum, quia non poterat ostendere promissionem Dei fuisse impletam, vel brevi, ac certo implendam.

50. QUOD EXPROBRAVERUNT INIMICI TUI, DOMINE, QUOD EXPROBRAVERUNT COMMUTATIONEM CHRISTI TUI.

Hoc videlicet est opprobrium, quod portabat in sinu suo, quod inimici Domini exprobrarent populo Dei commutationem Christi sui, id est, qualem compensationem habuisset David a Deo pro tam amplis promissis, destructionem videlicet regi sui : nam commutatio hoc loco accipitur pro compensatione, ut *Math. xvi* : « Quam commutationem dabit homo pro anima sua? » nam vox hebraica *קצרו* significat proprie *calceum*, et inde accipitur pro *vestigio* : nec desunt qui hic vertant, *vestigia Christi tui*; denique significat etiam *mercedem*, quæ datur in compensationem, sive commutationem meriti, ac per hoc pro compensatione et commutatione accipi potest. Atque hæc facillima ratio est concordandi textum græcum cum hebræo : qui enim vertunt, *vestigia*, sive *itineraria Christi tui*, nullam rationem reddere possunt cur Septuaginta verterint *commutationem*.

51. BENEDICTUS DOMINUS IN ÆTERNUM : FIAT, FIAT.

Hæc Psalmi conclusio satis aperte docet Prophetam intellexisse promissionem factam Davidi stabilem et firmam fuisse, et omnino implendam

tempore suo, quantumvis contrarium suadere viderentur quæ fiebant tempore Nabuchodonosoris. Imo etiam eadem hæc conclusio docet cognovisse Dav' dem, imo divinam providentiam effecisse, ut regnum illud terrenum everteretur, ne putarent carnales, Judæi in Salomone aut alio ex regibus Judæa promissionem divinam impletam fuisse. Ait igitur : « Benedictus Dominus in eter-

num, » id est, laus, et gratiarum actio semper Domino deferatur, quoniam omnia bene facit, et justus est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. « Fiat, fiat, » in hebræo, אָמֵן אָמֵן *amen, amen*, id est, sic est, et sic opto ut fiat, ut videlicet Dominus benedicatur in æternum. Atque hic est finis libri tertii secundum Hebræos.

LIBER IV PSALMORUM

SECUNDUM HEBRÆOS.

A PSALMO XC USQUE AD PSALMUM CVL

PSALMUS XC

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Oratio Moysi hominis Dei.

Domine, refugium factus es nobis, a generatione in generationem.

2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti : Convertimini, filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præterit,

Et custodia in nocte; 5. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Mane sicut herba transeat, mane floreat, et transeat; vespere decidat, induret, et arescat.

7. Quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus.

8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur : 10. dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Si autem in potentatibus, octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.

11. Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam 12. dinumerare?

Dilectam tuam sic notam fac, et eruditos corde in sapientia.

13. Convertere, Domine, usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus mane misericordia tua, et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.

V. s. h. — Oratio Moysi viri Dei.

Domine, habitaculum tu factus es nobis : in generatione et generatione.

Antequam montes nascerentur, et parturiretur terra et orbis : a sæculo et usque in sæculum tu es Deus.

Convertes [*h. convertis*] hominem usque ad contritionem, et dices [*h. dicitis*], revertimini [*al. convertimini*], filii Adam :

Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesternæ quæ pertransiit, et vigilia nocturna.

Percutiente te eos, somnium erunt : mane quasi herba pertransiens.

Mane floruit, et abiit : ad vesperam conteretur atque siccabitur.

Consumpti enim sumus in furore tuo, et in indignatione tua conturbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras coram te : negligentias nostras in luce vultus tui.

Omnes enim dies nostri transierunt in furore tuo : consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens.

Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni : si autem multum, octoginta anni, et quod amplius labor et dolor : quoniam transivimus cito et avolvimus.

Quis novit fortitudinem iræ tuæ, et secundum timorem tuum indignationem tuam?

Ut numerentur dies nostri sic ostende, et veniemus corde sapienti.

Reverte, Domine, usquequo, et exorabilis esto super servos tuos.

Imple [*h. satia*] nos matutina misericordia tua, et laudabimus et letabimur in cunctis diebus nostris.